

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>
3. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» (Болонья, 19 червня 1999 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
5. Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання та стажування : постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 1996 року № 287. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-96-%D0%BF#n12>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-75>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

Магдій С. М.

здобувач ПВНЗ «Університет сучасних знань»

м. Київ, Україна

Поняття «активи» є міжгалузевим терміном і використовується у фінансовому, господарському, цивільному та кримінальному праві, а також в економічній теорії та бухгалтерському обліку. Це зумовлює відсутність єдиного універсального підходу до визначення поняття активів, оскільки у кожній галузі науки та законодавства воно розкривається з урахуванням предмета правового регулювання.

Етимологічно термін «актив» походить від латинського слова *activus*, що означає «діяльний», «такий, що діє», тобто такий, що використовується у діяльності та приносить певний результат. У науковій літературі звертається увага на те, що актив є об'єктом, який або безпосередньо бере участь у діяльності, або використовується

для досягнення певної мети . Таке загальне розуміння активу дозволяє розглядати його не лише як матеріальний об'єкт, але і як економічний ресурс або майнове право.

У науковій літературі сформувалося декілька основних підходів до визначення поняття активів. Перший підхід пов'язує активи з категорією власності. Представники цього підходу визначають активи як майно або цінності, що належать певному суб'єкту на праві власності. Зокрема, Ф.Ф. Бутинець зазначав, що активи фактично є засобами або майном підприємства, тобто об'єктами, які перебувають у його власності та використовуються у господарській діяльності [1, с. 135]. Подібної позиції дотримувалися також В.А. Новіков, В.В. Григор'єв, І.Н. Островкін, які розглядали активи як власність фізичної або юридичної особи, що має грошову оцінку та використовується у процесі діяльності [2, с. 148]. У межах цього підходу ключовою ознакою активу є його належність певному суб'єкту на праві власності, однак такий підхід не враховує випадки, коли актив перебуває не у власності, а у володінні чи користуванні, або контролюється суб'єктом на інших правових підставах.

Другий підхід отожднює активи з майном. Зокрема, О.М. Петрук під активами розумів будь-яке майно, що має вартість і належить фізичній або юридичній особі [3, с. 97]. У цьому випадку активи розглядаються як сукупність матеріальних та нематеріальних цінностей, що мають грошову оцінку. Однак і цей підхід є дещо обмеженим, оскільки не враховує економічну сутність активу як ресурсу, що може приносити економічну вигоду або використовуватися для досягнення певної мети.

Третій підхід є найбільш поширеним у сучасній економічній та фінансовій науці і полягає у розгляді активів як економічних ресурсів. Так, І.А. Бланк визначає активи як економічні ресурси, що контролюються підприємством та використовуються у процесі його діяльності [4]. Подібної позиції дотримуються автори підручника «Фінанси зарубіжних корпорацій», за ред. В.М. Федосова, які під активами розуміють економічні ресурси, що повинні приносити дохід або іншу економічну вигоду у майбутньому [5, с. 17]. У цьому підході ключовою ознакою активу є не лише належність, а й контроль над ресурсом та можливість отримання економічної вигоди у майбутньому.

Окрім науковці пропонують комплексний підхід до розуміння активів. Зокрема, Л.Л. Горєцька визначає активи як сукупність майна та майнових прав, що мають грошову оцінку та контролюються суб'єктом господарювання [6, с. 12]. О.М. Петрук також включає до складу активів не лише матеріальні об'єкти, але й майнові права та права вимоги [7, с. 215]. Такий підхід є найбільш повним, оскільки враховує

сучасні економічні реалії, де значну частину активів становлять саме нематеріальні активи, корпоративні права, фінансові інструменти та інші майнові права.

Аналіз наведених наукових підходів дозволяє зробити висновок, що у науковій літературі активи розглядаються у трьох основних значеннях: як майно, як економічні ресурси та як майнові права. При цьому у сучасних умовах найбільш обґрунтованим є комплексний підхід, відповідно до якого активи включають матеріальні об'єкти, грошові кошти, цінні папери, корпоративні права, майнові права та інші ресурси, що мають економічну цінність та перебувають у власності або під контролем певного суб'єкта.

Що стосується законодавчого визначення поняття активів, то воно закріплене у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», відповідно до якого активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [8].

Разом з тим у сфері кримінального процесу поняття активів використовується у більш широкому значенні. Зокрема, положення кримінального процесуального законодавства передбачають можливість накладення арешту на майно, грошові кошти, цінні папери, корпоративні права та інші майнові права. Відповідно діяльність Національного агентства пов'язана не лише з матеріальними об'єктами, але й з майновими правами та фінансовими активами. Таке розуміння активів впливає із положень Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

Отже, у контексті діяльності Національного агентства поняття **«активи»** доцільно розглядати як *майно, грошові кошти, цінні папери, корпоративні права, майнові права та інші об'єкти цивільних прав, які мають економічну вартість, перебувають у власності або під контролем певної особи та можуть бути об'єктом арешту у кримінальному провадженні*. Саме такі активи становлять предмет діяльності Національного агентства у сфері їх виявлення, розшуку, управління та реалізації.

Необхідність виявлення та розшуку активів зумовлена тим, що у сучасних умовах значна частина кримінальних правопорушень, особливо корупційних та економічних, вчиняється з метою отримання майнової вигоди. У таких випадках ключовим завданням держави є не лише притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, але й виявлення майна, одержаного злочинним шляхом, його арешт

та подальше повернення у дохід держави або законному власнику. Такий підхід відповідає сучасній міжнародній практиці, відповідно до якої одним із найбільш ефективних способів протидії злочинності є позбавлення правопорушників економічної основи їх діяльності. Зокрема, необхідність виявлення, арешту, конфіскації та управління активами, одержаними злочинним шляхом, передбачена положеннями Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року [9], яка визначає повернення активів одним із основних принципів міжнародної антикорупційної політики, а також Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року [10], що передбачає створення державами спеціальних механізмів розшуку та управління арештованими активами. Крім того, на міжнародному рівні необхідність ефективної системи розшуку та управління активами закріплена у рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) [11], а також у правових актах Європейського Союзу, зокрема Директиві Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС про замороження та конфіскацію засобів і доходів від злочинної діяльності в Європейському Союзі [12]

Виявлення активів полягає у встановленні факту існування майна, коштів або майнових прав, які можуть бути пов'язані із вчиненням кримінального правопорушення. Відповідно встановлюється наявність активів, їх вид, орієнтовна вартість, а також можливий зв'язок із підозрюваною особою або іншими особами, пов'язаними з нею.

Необхідність саме розшуку активів зумовлена тим, що у більшості випадків активи, одержані злочинним шляхом, приховуються, переоформлюються на інших осіб, виводяться за кордон або трансформуються у інші види майна з метою унеможливлення їх арешту та конфіскації.

Разом з тим накладення арешту на активи саме по собі не вирішує проблему їх збереження, оскільки арештоване майно потребує належного управління. У разі відсутності ефективного механізму управління арештованим майном таке майно може втрачати свою економічну вартість, псуватися, знецінюватися або потребувати витрат на його утримання. Особливо це стосується підприємств, корпоративних прав, нерухомості, транспортних засобів, цінних паперів та іншого майна, яке потребує постійного управління. Саме тому важливим елементом системи протидії злочинності є не лише виявлення та розшук активів, але й організація їх ефективного управління з метою збереження або збільшення їх вартості.

Необхідність управління активами також пов'язана з тим, що кримінальне провадження може тривати значний час, і протягом цього

часу арештоване майно повинно зберігатися у належному стані. Передача такого майна в управління спеціалізованому органу дозволяє забезпечити його збереження, використання з економічною вигодою, а у визначених законом випадках – його реалізацію з метою запобігання втраті вартості.

Окремо слід звернути увагу на те, що законодавець пов'язує діяльність Національного агентства саме з активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Це зумовлено тим, що саме корупційні злочини, як правило, пов'язані з отриманням значних матеріальних вигод, які можуть існувати у вигляді грошових коштів, нерухомості, корпоративних прав, цінних паперів, транспортних засобів, об'єктів розкоші та інших активів. У таких випадках головною метою кримінального провадження є не лише покарання особи, але й позбавлення її незаконно одержаних активів.

Крім того, необхідність створення спеціального органу для управління такими активами обумовлена тим, що активи, одержані злочинним шляхом, часто мають складну структуру, можуть знаходитися у різних юрисдикціях, бути оформленими на підставних осіб або існувати у формі корпоративних прав чи фінансових інструментів. Це потребує спеціальних знань, доступу до інформаційних ресурсів, міжнародного співробітництва та спеціальних процедур управління такими активами.

Таким чином, необхідність виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, зумовлена потребою забезпечення ефективності кримінального провадження, відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями, повернення незаконно одержаних активів, а також недопущення втрати економічної вартості арештованого майна. Саме з цією метою в Україні було створено Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами.

Література:

1. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку. Ч. 1. Житомир : ЖІТІ, 1996. 236 с.
2. Семйон В. С. Активи як облікова категорія: проблеми трактування. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2008. № 2 (44). С. 146–155
3. Петрук О. М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2005. 420 с.
4. Бланк І. А. Управління активами. Київ : Ніка-Центр, 2000. 720 с.
5. Фінанси зарубіжних корпорацій / за ред. В. М. Федосова. К. : Либідь, 1993. 247 с.

6. Горецька Л. Л. Активи у національних системах бухгалтерського обліку : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Ін-т аграр. економіки УААН. К., 2003. 18 с.

7. Петрук О. М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2005. 420 с.

8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: міжнародний документ від 31 жовтня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

10. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: міжнародний документ від 16 травня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948

11. FATF International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation. URL: <https://www.fatf-gafi.org>

12. Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0042>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-76>

СИСТЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Кочмарук М. В.

аспірант

Міжрегіональної академії управління персоналом

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0009-0002-3942-8883

Сучасний етап розвитку адміністративного права характеризується переосмисленням категорії ефективності публічного управління, яка набуває ознак комплексного правового явища, що поєднує нормативні, організаційні та управлінські складові. У сфері національної безпеки ця категорія набуває особливого значення, оскільки визначає здатність держави забезпечувати стійкість, захист національних інтересів та ефективно реагування на сучасні загрози.